

Ivo Łaborewicz

ORCID: 0000-0002-0521-0723

Archiwum Państwowe we Wrocławiu Oddział w Jeleniej Górze

Kina powiatu jaworskiego lat 1963–1973 w liczbach — przykład wykorzystania dokumentacji statystycznej

<https://doi.org/10.19195/0860-116X.46.3>

Cinemas of the Jawor district in the years 1963–1973 in numbers — an example of the use of statistical documentation

Abstract

The aim of the article is to show the possibility of using statistical forms in the study of the history of cinemas. The files of the Jawor District Statistical Inspectorate (1962–1975) were used. Statistical reports were analysed, tabulating data at the level of the entire district and individual cinemas. This made it possible to characterise the changes occurring in the number of cinemas, audience size, number of screenings, attendance, and income. Particularly valuable were the forms for individual venues, containing additional information for local cinemas such as their names, addresses, names of managers, and others. These types of individual sources have not yet been subject to research analysis.

Keywords

cinemas, statistics, archives

Historia i działalność kin — jako miejsc prezentacji najpowszechniejszego w XX wieku rodzaju rozrywki, czyli filmu — tylko w Polsce znalazła odzwierciedlenie w dziesiątkach publikacji naukowych i popularnych, nie licząc setek, a może tysięcy artykułów prasowych i internetowych. Ich autorzy wykorzystywali najróżniejsze rodzaje źródeł, od dokumentacji bu-

dowlanej¹, przez akta urzędów administracji państwowej i samorządowej², akta policyjne³, zarządów kin⁴, instytucji kultury, organizacji społecznych⁵ i innych, nie zawsze się na nie powołując⁶. Najczęściej jednak badacze skupiali się na doniesieniach prasowych⁷, publikacjach adresowych⁸, relacjach i wspomnieniach pracowników kin⁹ lub ich użytkowników¹⁰, a czasem

- 1 Zob. A. Gabiś, *Poszukiwanie formy: trzy pomysły na kino Warszawa we Wrocławiu*, [w:] *Wrocław będzie miastem filmowym.... Z dziejów kina w stolicy Dolnego Śląska*, red. A. Dębski, M. Zybur, Wrocław 2008, s. 201–212.
- 2 Na wielu źródłach oparte są m.in. prace: M. Abraham-Diefenbach, *Pałace i koszary. Kino w podzielonych miastach nad Odrą i Nysą Łużycką 1945–1989*, Wrocław 2015, s. 79–86; B. Gierszewska, *Kino i film we Lwowie do 1939 roku*, Kielce 2006, s. 375–382; M. Guzek, *Filmowa Bydgoszcz 1896–1939*, Toruń 2004, s. 178–181; M. Andrzejewski, *Z dziejów kina w Gdańsku w latach 1896–1945*, Gdańsk 2013, s. 120–123; A. Dębski, *Historia kina we Wrocławiu w latach 1896–1918*, Wrocław 2009, s. 352; A. Dębski, *Nowoczesność, rozrywka, propaganda. Historia kina we Wrocławiu w latach 1919–1945*, Wrocław 2019, cz. 2, s. 436–437 (tu spis polsko- i niemieckojęzycznej literatury na temat regionalnej historii kina na s. 439–442); I. Łaborewicz, *Z dziejów kina w Jeleniej Górze do 1945 roku*, „Zeszyty Wydziału Humanistycznego. Karkonoska Państwowa Szkoła Wyższa w Jeleniej Górze”, t. 13, red. L. Puchalski, B. Telązka, J. Zaprucki, Jelenia Góra 2017, s. 109–132; A. Madej, *Kino. Władza. Publiczność. Kinematografia polska w latach 1944–1949*, Bielsko-Biała 2002, s. 201–204.
- 3 Zob. np. A. Urbańczyk, *Cyrk Edison. Pierwsze kino Krakowa 1906–1912*, Kraków 1985, s. 92.
- 4 Zob. np. G. Avdija, E. Buła, *Bilet do kina. Katowickie przybytki X muzy 1945–1975*, [w:] *Nie tylko filmy. Nie same kina... Z dziejów X muzy na Górnym Śląsku i w Zagłębiu Dąbrowskim*, red. A. Gwóźdź, Katowice 1996, s. 171–195; P. Rutkiewicz, *Kina w Łodzi w latach 1990–2012. Od centralizacji do specyfikacji rynkowej*, [w:], *Kultura filmowa współczesnej Łodzi*, red. E. Ciszewska, K. Klejso, Łódź 2015, s. 239–266.
- 5 Nie odwołując się w przypisach do konkretnych materiałów ani nie wskazując przechowujących je instytucji, wykazy zespołów archiwalnych w swojej pracy umieścili P. Kulesza, A. Michalska, M. Koliński, *Łódzkie kina od Bałtyku do Tatr*, Łódź 2015, s. 166.
- 6 Na przykład J. Leszczelowski, *Stulecie kina w Złociencu 1919–2019*, Złocieniec 2019.
- 7 Zob. A. Cencora, *Kina w powojennym Wrocławiu*, [w:] *Wrocław będzie miastem filmowym...*, s. 181–200; M. Kaganiec, *Wśród bytomskich przybytków X muzy*, [w:] *Filmowcy i kiniarze. Z dziejów X muzy na Górnym Śląsku*, red. A. Gwóźdź, Kraków 2004, s. 27–46.
- 8 Zob. I. Łaborewicz, *Jeleniogórska Ścieżka Filmowa. 115 lat kin w Jeleniej Górze. 9 listopada 2011 r.*, katalog wystawy, Jelenia Góra 2011.
- 9 Zob. Z. Liskowacka-Brozek, *Duże kino w średnim mieście, czyli o chorzowskiej „Panoramie” z doświadczeń własnych*, [w:] *Odkrywanie prowincji. Z dziejów X Muzy na Górnym Śląsku*, red. A. Gwóźdź, Kraków 2002, s. 249–266.
- 10 Niemal całkowicie na tych źródłach oparł swą pracę Jerzy S. Majewski, *Historia warszawskich kin*, Warszawa 2019, s. 337–340; zob. też W. Gąsiewski, *Sceny filmowe i życiowe, czyli dzieciństwo na gapę w kinie „Narew”*, Mielec-Pułtusk 2019.

na własnych opisach¹¹. Sięgali też po informacje statystyczne, głównie publikowane w rocznikach różnych instytucji¹². Bardzo rzadko natomiast odwoływano się do statystycznych materiałów źródłowych w archiwach. Niniejsze opracowanie stawia sobie za cel, na przykładzie jednego zespołu archiwalnego, zwrócić uwagi na ten typ źródeł, ukazując ich zróżnicowaną zawartość oraz wskazując na możliwości wykorzystania przy badaniu dziejów kin na wybranym obszarze, w tym przypadku na terenie powiatu jaworskiego w latach 1963–1973, jak dotąd pozostającego niemal całkowicie poza sferą zainteresowań badaczy dziejów przybytków X Muzy¹³.

Działalność kin pozostaje w sferze zainteresowań statystyki państwowej od bardzo dawna. W mniejszym lub większym zakresie znajduje to odzwierciedlenie w publikacjach urzędowych, najczęściej w formie roczników statystycznych¹⁴. Umieszczane w nich informacje z reguły obejmują jednak tylko kilka podstawowych danych liczbowych, skomasowanych dla kraju lub określonego terytorium administracyjnego, podawanych w okresach rocznych, ewentualnie półrocznych. Na ich podstawie można poznać liczbę kin na danym obszarze, sumaryczną pojemność sal widowiskowych, liczbę sensów i frekwencję na nich, a to wszystko najwyżej w rozbiciu na trzy rodzaje kin: miejskie, wiejskie i ruchome. Tymczasem materiały sporządzone na poziomie podstawowym, z których te dane czerpano, umożliwiają zdobycie informacji odnoszących się do konkretnych obiektów, często wykraczających poza czyste dane liczbowe.

Dane statystyczne znajdują się w aktach wielu urzędów, ale najpełniej w dokumentacji tworzonej przez instytucje wyspecjalizowane w ich

- 11 Zob. K. Kluczajd, *KiNOWO-filmowa orbita. Toruń SPACerkiem*, Toruń 2017.
- 12 Zob. A. Dębski, *Kina na Dolnym Śląsku: rekonesans historyczny*, „Images” 26, 2019, nr 35, s. 129–145 (i wcześniejsze prace tego autora).
- 13 Przedwojenne dzieje jaworskich kin schematycznie przedstawił w ogólnym zestawieniu kin na Dolnym Śląsku A. Dębski, *Kina w powiatach*, [w:] *Na obrzeżach wielkiego miasta. Z dziejów kina na Dolnym Śląsku do 1945 roku*, red. A. Dębski, Poznań 2021, s. 444–446. O powojennych dziejach tych przybytków spotykamy tylko pojedyncze wzmianki w zestawieniach kalendarzowych historii miasta, zob. J. Rybotycki, *Daty — najważniejsze w dziejach Jawora*, [w:] J. Rybotycki, *Jawor od A do Z*, t. 1: *A–E*, Jawor 1997, s. 45–68 (zwłaszcza s. 60, 62, 63); P. Pacak, *Kalendarium historii Jawora*, s. 18, jawor.pl, https://jawor.pl/wp-content/uploads/2018/07/kalendarium_historii_miasta.pdf (dostęp: 10.01.2024).
- 14 Oprócz publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny roczników ogólnych, obejmujących obszar całego kraju (np. „Rocznik Statystyczny” 31, Warszawa 1971), GUS publikował też dane dla mniejszych obszarów administracyjnych (np. „Rocznik statystyczny powiatów 1972”, seria „Statystyka regionalna” nr 34, Warszawa 1972), lub też poszczególnych branż (np. „Rocznik statystyczny kultury 1971”, seria „Roczniki branżowe” nr 54, Warszawa 1971), w których poruszane zagadnienia znajdowały odzwierciedlenie w różnym zakresie.

pozyskiwaniu. Dla lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX wieku materiały tego typu gromadziły i opracowywały przede wszystkim powiatowe inspektoraty statystyczne, i to one będą podstawą niniejszych rozważań. Inspektoraty tego rodzaju działały czternaście lat, od kwietnia 1962 do końca maja 1975 roku. Ich geneza sięga końca lat pięćdziesiątych XX wieku, gdy w Głównym Urzędzie Statystycznym zaczęto zwracać większą uwagę na konieczność tworzenia regionalnych organów statystycznych, które stałyby się partnerami dla struktur administracji państwowej w terenie. Plany te urzeczywistniła ustawa z 1962 roku o organizacji statystyki¹⁵. Wraz z jej wejściem w życie (31 marca 1962) zniesiono istniejące od 1953 roku w prezydiach wojewódzkich i powiatowych rad narodowych wydziały statystyki i przekształcono je w terenowe organy statystyki publicznej podległe GUS. Były to wojewódzkie i miejskie urzędy statystyczne oraz powiatowe (miejskie i dzielnicowe) inspektoraty statystyczne. W powiatowych inspektoratach statystycznych (dalej: PIS) skupiono zadania zbierania i opracowywania danych z obszaru ich działania, którym był powiat. Inspektoraty działały jako terenowe organy statystyki państwowej, podlegające bezpośrednio dyrektorom Wojewódzkich Urzędów Statystycznych (dalej: WUS)¹⁶. Dla Dolnego Śląska WUS znajdował się oczywiście we Wrocławiu. W terenie siedzibami nowych organów statystycznych z reguły pozostawały siedziby prezydiów rad narodowych.

Zgodnie z ustawą, do zadań nowych organów należało między innymi: prowadzenie badań statystycznych życia gospodarczego, społecznego, kulturalnego oraz postępu technicznego; prowadzenie spisów powszechnych; organizowanie jednolitego systemu sprawozdawczości statystycznej itp. Ustawa zobowiązywała organa statystyki państwowej, by przy opracowywaniu danych statystycznych korzystały z wszelkich materiałów liczbowych znajdujących się w posiadaniu administracji państwowej, instytucji państwowych i społecznych oraz przedsiębiorstw gospodarki uspołecznionej i przedsiębiorstw prywatnych. W zakres uchwalonych przez Radę Ministrów badań statystycznych wchodziły między innymi wymienione

- 15 Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o organizacji statystyki państwowej (Dz.U. z 1962 r. Nr 10, poz. 47).
- 16 Zob. Z. Kozłowska, *Powstanie i organizacja urzędów statystycznych na poziomie regionalnym*, [w:] *Historia Polski w liczbach*, t. 4, *Statystyka Polski. Dawniej i dzisiaj*, red. F. Kubiczek, Warszawa 2017, s. 398–400; R. Mozołowski, *Opieka nad narastającym zasobem archiwalnym terenowych urzędów statystycznych w okresie powojennym*, „Archiwista. Biuletyn Stowarzyszenia Archiwistów Polskich” 27, 1992, nr 87, s. 19–21; R. Mozołowski, *Zadania i organizacja terenowych organów statystycznych*, [w:] *Główny Urząd Statystyczny 1918–1993*, Warszawa 1993, s. 90; R. Mozołowski, *Statystyka terenowa w latach 1953–2003*, „Wiadomości Statystyczne” 2003, nr 7/8, s. 15–25.

w § 1 pkt 1f zagadnienia „ludności, warunków bytu, a w zakresie działalności kulturalnej i socjalnej — oświaty, kultury, ochrony zdrowia i urzędzeń socjalnych”¹⁷. Zgodnie z § 3 teje uchwały, Prezes GUS określał „szczegółowy zakres sprawozdawczości statystycznej, jej odbiorców oraz sposób, tryb i terminy sporządzania i przesyłania sprawozdań statystycznych”, jak również „druk oraz nakład instrukcji i formularzy statystyczno-sprawozdawczych, stanowiących podstawę badań”. Likwidacja PIS-ów nastąpiła na podstawie pisma Prezesa GUS nr GP-5-094-2 z 25 czerwca 1975 roku, będącego efektem reformy administracyjnej kraju, likwidującej powiaty i powołującej 49 nowych województw¹⁸. Kompetencje Inspektoratu w Jaworze przejął Wojewódzki Urząd Statystyczny w Legnicy. Zachowane akta Powiatowego Inspektoratu Statystycznego w Jaworze przechowywane są w Archiwum Państwowym we Wrocławiu Oddział w Legnicy, gdzie tworzą odrębny zespół archiwalny¹⁹.

Powiatowy Inspektorat Statystyczny w Jaworze otrzymywał sprawozdania poszczególnych jednostek organizacyjnych w cyklu półrocznym. Częstotliwość nadsyłania sprawozdań i liczbę podmiotów obrazują zachowane kontrolki wpływu poszczególnych raportów²⁰. Sprawozdania za pierwsze półrocze sływały między 3 a 10 lipca, za drugie, obejmujące dane za cały rok, najczęściej 10 stycznia. Tak było też w przypadku kin, których w powiecie jaworskim działało od siedmiu do czterech, gdyż ich liczba w badanym okresie stopniowo malała. Pięć z nich stanowiły obiekty stałe: w Bolkowie, Jaworze (kina miejskie) oraz Dobromierzu, Kaczorowie i Męcince (kina wiejskie), dwa były kinami ruchomymi, z których jedno miało bazę we wsi Roztoka.

Podstawowymi drukami sprawozdawczym dla pojedynczego kina w interesującym nas zakresie były dwa formularze:

- 17 Zob. § 1 pkt 1f uchwały nr 183 Rady Ministrów z dnia 25 maja 1962 r. w sprawie ogólnego zakresu badań statystycznych Głównego Urzędu Statystycznego (M.P. z 1962 r. Nr 49, poz. 238).
- 18 Ustawa z 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym Państwa oraz o zmianie ustawy o radach narodowych (Dz.U. z 1975 r. Nr 16, poz. 91) zlikwidowała powiaty jako jednostki podziału administracyjnego, a tym samym zakończyła działalność wszelkich organów szczebla powiatowego.
- 19 Archiwum Państwowe we Wrocławiu Oddział w Legnicy (dalej: AP O/Legnica), zespół nr 85/318, Powiatowy Inspektorat Statystyczny w Jaworze (dalej: PIS Jawor), lata 1960–1961 i 1962–1975, liczący 305 jednostek aktowych, zajmujących sześć metrów bieżących.
- 20 AP O/Legnica, PIS Jawor, sygn. 228, s. 122, Kontrolka wpływu sprawozdań półrocznych za rok 196... Wzór TO-3, dla sprawozdań K-f-1. Brak wypełnionej rubryki z datą pozwala jedynie na domniemanie, w oparciu o inne zachowane w teczce dokumenty, że kontrolka pochodzi z 1969 r.

1. Sprawozdanie jednostkowe z działalności kin, oznaczone symbolem K-f-1;
2. Sprawozdanie jednostkowe z sieci i działalności kina, oznaczone symbolem K-f-8.

Pierwszy był przeznaczony dla kin państwowych, podlegających Wojewódzkiemu Zarządowi Kin. Należało go sporządzić w trzech egzemplarzach, z których dwa przesyłano do Powiatowego Inspektoratu Statystycznego, ostatni pozostawał w wewnętrznej dokumentacji kina. Drugi formularz przeznaczony był dla pozostałych kin, na przykład związkowych i społecznych. Należało go sporządzać w czterech egzemplarzach. Trzy pierwsze trafiały w miejsca wskazane wyżej, czwarty przekazywano do jednostki nadrzędnej, czyli zarządu głównego danego związku zawodowego lub do Centralnego Związku Spółdzielczości Pracy. Jest więc szansa, że w ich centralnych archiwach zachowały się tego typu sprawozdania. W praktyce oba rodzaje formularzy, przynajmniej w odniesieniu do przebadanych akt powiatowych inspektoratów w Głogowie, Legnicy, Lubinie, Jaworze i Złotoryi, wypełniane były zamiennie przez kina państwowe, podległe Wojewódzkiemu Zarządowi Kin we Wrocławiu. Być może wynikało to z braku właściwych formularzy w danym roku. Nie rzutowało to jednak na same dane, gdyż oba formularze miały te same rubryki.

Oba rodzaje formularzy wypełniane były przez kierownika kina. W nagłówku, poza okresem za jaki sporządzono sprawozdanie, należało podać grupę, do której należało kino (mając do wyboru: państwowe, związkowe, społeczne-niezwiązkowe, wojskowe, spółdzielcze, organizacji społecznych, ale i inne w razie potrzeby), nazwę i adres jednostki sprawozdawczej (najczęściej stawiano w tym miejscu pieczętkę nagłówkową), nazwę jednostki nadrzędnej (dla wszystkich obiektów na tym obszarze był to Regionalny Zarząd Kin we Wrocławiu), a wreszcie adresata, którym był zawsze PIS w Jaworze. Niżej umieszczano charakterystykę kina, podając jego rodzaj (stałe, półstałe, ruchome²¹, miejskie lub wiejskie²²) oraz kategorię. Opierano się przy tym na uchwałach Rady Ministrów z 1958, a potem z 1967 roku *w sprawie klasyfikacji kin*²³. Obok podawano rodzaj posiadanej aparatury

- 21 Kinami stałymi nazywano te, które wyświetlały filmy wyłącznie we własnej sali. Kina półstałe, na wsiach, przez kilka dni w tygodniu wyświetlały filmy we własnej sali, w pozostałe organizowały seanse w innych miejscowościach. Kina ruchome (bez własnej sali) to ekipy objazdowe, wyposażone w odpowiednią aparaturę.
- 22 Zgodnie z wyjaśnieniami umieszczonymi na odwrocie formularzy statystycznych podział kin na miejskie i wiejskie zależał wyłącznie od ich lokalizacji, przy czym samodzielne osiedla zaliczono do miast.
- 23 Uchwała nr 51 Rady Ministrów z dnia 7 marca 1958 r. w sprawie klasyfikacji kin oraz cen biletów wstępu do kin (M.P. z 1958 r. Nr 22, poz. 132). Uchwała nr 184 Rady Ministrów z dnia 25 lipca 1967 r. w sprawie wytycznych dla ustalania cen biletów

projekcyjnej²⁴ (do wyboru: aparaty dostosowane do taśmy o szerokości 35 lub 16 mm), wreszcie lokalizację kina: wieś lub miasto — należało zakreślić właściwą. Poniżej znajdowała się tabela, do której wprowadzano następujące dane: (1) liczba miejsc, (2) liczba seansów, (3) w tym na wsi, (4) liczba widzów, (5) w tym na wsi, (6) seanso-miejsca, czyli przepustowość²⁵, (7) wpływy ze sprzedaży biletów brutto w złotych, (8) w tym od ludności. Wszystko to na pojedynczej kartce papieru, najczęściej w formacie B5. Z reguły karty były zadrukowane dwustronnie, druga strona zawierała instrukcję wypełniania rubryk na pierwszej. Czasem instrukcje wypełniania znajdowały się pod zasadniczą tabelą.

Informacje o działalności kin trafiały do teczek zawierających sprawozdania z zakresu kultury i sztuki, czasem także oświaty. W ich tytułach nie wymieniano kin jako odrębnego podmiotu. Czasem jednak umieszczano w nich symbole poszczególnych formularzy, co pozwala na szybsze odnalezienie akt interesującego tematu. Z reguły jednak, aby dotrzeć do sprawozdań odnoszących się do kin, należało przejrzeć — kartka po kartce — wszystkie tečky dotyczące zagadnień kultury, sztuki i oświaty. W teczkach zachowały się sprawozdania indywidualne dla poszczególnych kin, z których dane przedstawiono w poniższych tabelach. Nie są kompletne, mają, z małymi wyjątkami, ogromną lukę w latach 1964–1968. Trudno dziś ustalić jej przyczynę.

Pierwszych osiem tabel przedstawia funkcjonowanie poszczególnych kin, porządkując dane w układzie chronologicznym, obejmującym lata, dla których zachowały się formularze statystyczne ze sprawozdań indywidualnych. Zostały uporządkowano według rodzajów kin. W tabelach umieszczono wszystkie znajdujące się w formularzach liczby, a więc: liczbę miejsc na widowni, liczbę seansów filmowych, liczebność widzów, przepustowość kina, wreszcie wysokość wpływów ze sprzedaży biletów. W ostatniej rubryce znalazły się informacje o lokalizacji sprawozdania statystycznego,

wstępu do kin oraz organów właściwych do ustalania tych cen (M.P. z 1967 r. Nr 43, poz. 207).

- 24 Zgodnie z definicją GUS aparatura projekcyjna to: zestaw (zespół) urządzeń technicznych, służących do wyświetlania filmów z nośnika światłoczułego, magnetycznego lub cyfrowego na odpowiednim ekranie wraz z możliwością prawidłowego odtwarzania obrazu i dźwięku. Ze względu na szerokość taśmy filmowej rozróżnia się aparaturę projekcyjną dostosowaną do wyświetlania filmów utrwalonych na taśmie światłoczułej o szerokości: 16 mm, 35 mm i 70 mm. Patrz: *Pojęcia stosowane w statystyce publicznej*, Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/2109,pojecie.html> (dostęp: 3.01.2024).
- 25 Przepustowość obliczano mnożąc liczbę seansów w okresie sprawozdawczym przez liczbę miejsc w kinie.

a więc sygnatura teczki i strona, na której się znajduje. Jest to o tyle istotne, że poszczególne formularze są rozrzucone w wielu teczkach, nie zawsze według stosownej chronologii, a nawet układu rzeczowego. Ostatnia tabela przedstawia ogólne dane o kinach powiatu jaworskiego, uzyskane ze sprawozdań zbiorczych. Dla każdego kina i każdej tabeli sporządzono krótkie opisy informacyjne, zwracające uwagę na pewne tendencje wynikające z uwidocznionych danych.

Kina stałe i półstałe w powiecie jaworskim

Kino Ziemowit w Bolkowie mieściło się przy ul. Henryka Sienkiewicza 151. Było to obiekt stały, państwowy, miejski. Zajął miejsce byłego kina Porschkes Lichtspiele przy Kramstastraße 17 (dziś Sienkiewicza)²⁶, dysponującego 290 miejscami, działającego w latach 1919–1945 przy hotelu Deutsches Haus²⁷ (po 1945 hotel Turysta, dziś nieczynny, podobnie jak kino²⁸). W latach 1963–1968 kino miało kategorię trzecią, od 1969 roku podniesioną do drugiej. Przez cały przebadany okres na widowni było 360 miejsc. Kino miało aparat projekcyjny dostosowany do taśmy o szerokości 35 mm i zainstalowany aparat telefoniczny o numerze 318. Z zachowanych sprawozdań wynika, że kierownikiem w latach 1971–1973 była Jadwiga Suproń, ale za pierwsze półrocze 1972 sprawozdanie podpisał(a) w zastępstwie Stosik. Podpisy na pozostałych formularzach są nieczytelne, co uniemożliwia ustalenie nazwisk osób je sporządzających.

Tabela nr 1. Dane statystyczne kina Ziemowit w Bolkowie w latach 1963–1973.

	Miejsca	Seanse	Widzowie	Seanso-miejsca (przepustowość)	Wpływy ze sprzedaży biletów w zł	Sygnatura teczki i strona
1963 – I półrocze	360	275	19 428	99 000	66 665	233, s. 32
1963 – II półrocze	360	263	24 816	94 680	83 668	233, s. 22
1963 – cały rok	360	538	44 244	193 680	150 333	obliczenia autora

26 Zob. I. Łaborewicz, *Nazwy ulic Bolkowa w ujęciu historycznym*, „Rocznik Jeleniogórski” 2017, t. 49, s. 107 i 115.

27 Zob. A. Dębski, *Kina w powiatach...*, s. 445.

28 Od lipca 2018 r. działa w Bolkowie Kino za Rogiem „Ziemowit”, nawiązujące nazwą do opisywanego. Mieści się w siedzibie Gminno-Miejskiego Ośrodka Kultury, Sportu i Rekreacji przy ul. Szpitalnej 16, ma 20 miejsc w fotelach i 7 dla dzieci z workiem „Sako” — zob. *Opis Kina za Rogiem „Ziemowit”*, Centrum Kulturalno-Biblioteczne Gminy Bolków, <https://nhf.pl/program/miasta/bolkow> (dostęp: 4.01.2024).

	Miejsca	Seanse	Widzowie	Seanso-miejsca (przepustowość)	Wpływy ze sprzedaży biletów w zł	Sygnatura teczki i strona
1969 – I półrocze	360	319	17 986	114 840	150 523	228, s. 55
1969 – cały rok	360	652	41 085	234 720	345 463,50	228, s. 41
1970 – I półrocze	360	321	16 432	144 360	144 360	229, s. 5
1970 – cały rok	360	640	37 216	230 040	302 698	229, s. 11
1971 – I półrocze	360	294	16 922	brak danych	133 616	230, s. 37
1971 – cały rok	360	600	40 197	216 000	315 065,25	230, s. 45
1972 – I półrocze	360	248	18 595	89 280	145 895,75	231, s. 7
1972 – cały rok	360	585	41 611	brak danych	317 524	231, s. 1
1973 – cały rok	360	586	46 207	210 960	347 966	232, s. 3

Jak widać najwięcej seansów, 652, odbyło się w roku 1969, najmniej zaś w 1963 — jedynie 538. Z tych liczb wynika, że z reguły każdego dnia odbywały się dwa seanse. Największą frekwencję odnotowano w roku 1973, gdy do kina przyszło 46 207 widzów, zaś najmniejszą w 1970, gdy pojawiło się ich 37 216. Wziąwszy pod uwagę, że w 1970 roku Bolków zamieszkiwało 5 114 osób²⁹, można przyjąć, że w badanym okresie każdy mieszkaniec miasta odwiedzał kino 7 do 9 razy w roku. Brak sprawozdań za lata 1964–1968 może sugerować, że w tym czasie kino było nieczynne. Najprawdopodobniej prowadzono w nim remont, co mogło mieć wpływ na podniesienie kategorii kina w 1969 r. z trzeciej na drugą.

Kino Pionier w Jaworze, ul. Bolesława Chrobrego 29. Kino stałe, państwowe, miejskie, kategorii drugiej, dysponujące aparatem projekcyjnym na taśmę o szerokości 35 mm. Mieściło się w byłym niemieckim kinie Kammer-Lichtspiele, potem zwanym Schauburg, przy Bolkenhainerstraße 29 (dziś Chrobrego³⁰), działającym w latach 1920–1945 — miało 300, a po przebudowie w 1937 roku 498 miejsc³¹. Pionier rozpoczął działalność 1 maja 1946 roku³², a zakończył niedługo po otwarciu w 1974 nowego kina Jubilat³³ (dziś także nieczynnego). Miało linię telefoniczną o numerze 666, a kierowniczką w latach 1969–1972 była Janina Sienkiewicz. Zestawienie w tabeli nr 2 obejmuje więc ostatnie lata działalności placówki. Po 1975

29 „Rocznik statystyczny powiatu Jawor 1971”, t. 1, Jawor 1972, s. 45.

30 Zob. I. Łaborewicz, *Słownik nazw ulic, placów i parków Jawora od XIII w. do 1995 roku*, Jawor 1995, s. 13 i 27.

31 Zob. *Kina w powiatach...*, s. 445.

32 R. Rybotycki, *Daty — najważniejsze w dziejach Jawora*, s. 60.

33 P. Pacak, *Kalendarium...*, s. 20.

roku w dawnym kinie urządzono magazyn i sklep meblowy WPHW (Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Handlu Wewnętrznego w Legnicy), a od października 1990 sklep meblowy Bris s.c. Zofii i Waldemara Wojnarowiczów³⁴. Dziś obiekt stoi pusty.

Wypełniaj formularze sprawozdawcze GUS i resortowe tylko z tym znakiem →

GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY
Departament Statystyki Oświaty, Kultury i Spraw Socjalnych
00-925 Warszawa, Al. Niepodległości 208 Telefon — Centrala 25-32-41 do 49

Nazwa i adres jednostki sprawozdawczej: Kino „Pionier” ul. Chrobrego 27 59-400 Jawor	K-f-1 Sprawozdanie jednostkowe z działalności kina <i>państwowe</i> a) za rok 1973	Adresat: <i>Powiatowy Inspektorat Statystyczny w Jaworze</i>
Nazwa jednostki nadrzędnej: <i>J. Z. H. Wrocław</i>	Przed wypełnieniem przeczytać instrukcję Nr 145 GUS zamieszczoną na odwrocie formularza	

Rodzaj kina c) stałe Kategorie kina d) Aparat: 35 mm b) miasto 16 mm b) wieś

Wyszczególnienie	Liczba
Miejsca f)	01 414-
Seanse	02 764-
w tym na wsi g)	03
Widzowie	04 77834-
w tym na wsi g)	05
Przepustowość (seanso-miejsca) h)	06 316296-V
Wpływy ze sprzedaży biletów brutto w zł i)	07 582,916-

- a) Podać grupę, do której należy kino, np.: państwowe, związkowe, społeczno-nie-związkowe (wojskowe, spółdzielcze, organizacje społecznych itp.).
b) Niepotrzebne skreślić.
c) Stałe, ruchome.
0 — ekran I, II, III, IV.
Osiedla zalicza się do miast.
f) Stan w ostatnim dniu okresu sprawozdawczego. Nie dotyczy kin ruchomych.
g) Wypełniają tylko kina ruchome.
h) Oblicza się mnożąc liczbę seansów w okresie sprawozdawczym przez liczbę miejsc.
i) Bez groszy.

Frankowiczka - 666
(Nazwisko i telefon osoby sporządzającej sprawozdanie)

**Kino „Pionier”
ul. Chrobrego 27
59-400 Jawor**

Dyrektor — Kierownik *1/2/1974*

dnia *15* 1974 r.

Dotk. Zł. Kielce Zam.299/73 19000 15.

Stwierdza się zgodność danych liczbowych z dokumentacją podstawową

1. Formularz kina Pionier w Jaworze, 1973. Archiwum Państwowe we Wrocławiu Oddział w Legnicy

34 I. Kalinowska, *Jaworscy biznesmeni. „Bris” — Meble na każdą kieszeń*, „Gazeta Jaworska” 1993, nr 41, s. 1 i 3.

Tabela nr 2. Dane statystyczne kina Pionier w Jaworze w latach 1963–1973.

	Miejsca	Seanse	Widzowie	Seanso-miejsca (przepustowość)	Wpływy ze sprzedaży biletów w zł	Sygnatura teczki i strona
1963 – I półrocze	418	416	54 699	173 888	278 452,25	233, s. 30
1969 – I półrocze	418	369	30 515	154 242	165 806	228, s. 57
1969 – cały rok	418	751	65 336	313 918	375 703	228, s. 43
1970 – I półrocze	414	384	24 979	158 976	149 793,25	229, s. 3
1970 – cały rok	414	761	62 960	316 054	464 601	229, s. 13
1971 – I półrocze	414	366	33 127	151 524	251 741	230, s. 35
1971 – cały rok	414	742	72 193	307 188	545 162	230, s. 43
1972 – I półrocze	414	376	38 202	155 664	282 206	231, s. 11 i 13
1973 – cały rok	414	764	77 834	316 296	582 916	232, s. 1

Zachowana dokumentacja pozwala na wgląd jedynie w dane z lat 1969–1973; z wcześniejszego okresu zachowało się tylko sprawozdanie za pierwszą połowę 1963 roku. Wynika z niego, że od 1963 roku do końca 1969 kino miało 418 miejsc, po czym ich liczba została roku zmniejszona o cztery. Liczba seansów w badanym okresie była dość zbliżona, wahając się między 742 w roku 1971 a 764 w 1973. Przy czym można założyć, że w 1963 wynosiła około 800, skoro w pierwszym półroczu odbyło się aż 416 seansów, czego nie powtórzono w żadnym pierwszym półroczu uwzględnionym w dostępnej dokumentacji. Także liczba widzów w 1963 roku mogła być największa, przekraczając prawdopodobnie 100 tysięcy. W kolejnych latach wahała się od 62 960 w roku 1970 do 77 834 w 1973. W 1970 r. Jawor liczył 15 637 mieszkańców³⁵, z czego wynika, że każdy jaworzanin miał szansę obejrzeć w roku od 4 do 5 filmów (w 1963 ewentualnie 6), co jest wynikiem znacznie gorszym od mniejszego przecież trzykrotnie Bolkowa.

Kino Czar w Męcince zajmowało budynek nr 85, w którym przed 1945 rokiem był zajazd (*Gasthaus*) należący do Paula Kremersa i noszący jego imię³⁶. Podobno pierwsze filmy wyświetlano w nim już w 1936 roku³⁷. W 1963 roku kino określono jako półstałe, ale w 1970 funkcjonowało

35 „Rocznik statystyczny powiatu Jawor...”, s. 45.

36 *Męcinka — gospoda u Paula Kromersa*, Polska-org.pl, <https://polska-org.pl/4596790/fo-to.html?idEntity=3847339> (dostęp: 6.01.2024).

37 *Pierwsze na Dolnym Śląsku kino otwarte!*, Gmina Męcinka, <https://www.mecinka.pl/component/content/article/17-aktualnosc/1804-pierwsze-na-dolnym-lsku-ki-no-za-rogiem-otwarte-.html> (dostęp: 6.01.2024).

już jako stałe, gdyż w 1968 kina półstałe przestały istnieć³⁸. Było to kino państwowe, wiejskie, kategorii czwartej, wyposażone w aparat projekcyjny na taśmę 16 mm. W latach 1963–1970 jego kierowniczką była Janina Lichwa. Według informacji zbiorczej o działalności kin w 1970 roku dla powiatu jaworskiego, kino Czar zostało zlikwidowane w drugiej połowie tego roku³⁹. Obecnie działa tutaj — najstarsze na Dolnym Śląsku, otwarte 24 marca 2013 r. w siedzibie Gminnego Obiektu Kulturalno-Edukacyjnego⁴⁰ — Kino za Rogiem.

Tabela nr 3. Dane statystyczne kina Czar w Męcince w latach 1963–1970.

	Miejsca	Seanse	Widzowie	Seanso-miejsca (przepustowość)	Wpływy ze sprzedaży biletów w zł	Sygnatura teczki i strona
1963 – I półrocze	180	120	4 600	21 600	13 800,20	233, s. 3641
1963 – II półrocze	180	43	1397	7 840	5 888	233, s. 7
1963 – cały rok	180	163	5 997	29 440	19 688,20	obliczenia autora
1969 – I półrocze	150	56	1 925	8 400	8 006	228, s. 59
1969 – cały rok	150	99	3 588	14 850	14 329	228, s. 45
1970 – I półr.	150	49	1 790	7 350	6 610	229, s. 7

Dane dla kina Czar zachowały się jedynie za rok 1963 oraz lata 1969–1970. W pierwszym okresie miało ono 180 miejsc na widowni, pod koniec istnienia kina już tylko 150. Liczba seansów wyraźnie spadała, w 1963 roku odnotowano ich 163, a w 1969 już tylko 99. Malą także liczbą widzów, na co wpływ miało zapewne ograniczenie widowni o 30 miejsc. W 1970 roku Męcinkę zamieszkiwały 2 582 osoby. Tak więc w 1963 roku każda z nich mogła uczestniczyć średnio w nieco ponad dwóch seansach, zaś w 1969 w zaledwie w 1,4 seansu.

Kino Wiejskie „Pieśniarz” w Dobromierzu, półstałe. Mieściło się w byłym zajezdzie A. Friebege — Deutsches Haus, w którym w latach 1936–1937 funkcjonowało liczące 100 miejsc Tonfilm-Lichtspiele, należące

38 „Rocznik statystyczny powiatu Jawor 1971”, s. 45, przypis a.

39 AP O/Legnica, PIS w Jaworze, sygn. 229, s. 124.

40 *Otwarcie gminnego obiektu kulturalno-edukacyjnego w Męcince*, Gmina Męcinka, <https://www.mecinka.pl/aktualnosc/szk-262/1416-otwarcie-gminnego-obiektu-kulturalno-edukacyjnego-w-mcince.html> (dostęp: 6.01.2024).

41 AP O/Legnica, PIS Jawor, sygn. 233, s. 37, znajduje się tu ciekawa uwaga: „Sprawozdanie sporządzono na podstawie informacji uzyskanych z Wydz. Kultury PPRN. Kino nie nadesłało sprawozdania mimo ponaglenia”.

do Maxa Maia ze Strzegomia. Seanse filmowe organizowano w nim najwyżej trzy razy w miesiącu⁴², nie znamy też typu aparatu projekcyjnego, który się tam znajdował. Dobromierz przed wojną był miastem, po 1945 roku stracił jednak prawa miejskie i w latach 1945–1975 był gminą w powiecie jaworskim. Od 1999 roku wchodzi w skład powiatu świdnickiego.

Tabela nr 4. Dane statystyczne kina Pieśniarz w Dobromierzu w latach 1963–1964.

	Miejsca	Seanse	Widzowie	Seanso-miejsca (przepustowość)	Wpływy ze sprzedaży biletów w zł	Sygnatura teczki i strona
1963 – I półrocze	165	140	6 041	15 100	20 982	233, s. 34
1964 – I półrocze	165	30	1 990	4 350	6 800	233, s. 24

Zachowały się tylko dwa sprawozdania dotyczące kina w Dobromierzu, z których możemy się dowiedzieć, że była w nim sala na 165 miejsc oraz domyślać się, po liczbie seansów w półroczu, że odbywały się one jedynie kilka razy w tygodniu. Kino najprawdopodobniej zaprzestało działalności w pierwszej połowie 1964 roku, gdy odnotowano tylko 30 seansów. Na stronie gminy Dobromierz widnieje co prawda informacja, że stało się to w latach siedemdziesiątych. XX wieku⁴³, co nie może jednak być prawdą. Z pewnością kino nie działało już w 1969 roku, o czym świadczą dane zamieszczone w tabeli nr 9. Wziąwszy pod uwagę, że w Dobromierzu w 1970 roku zamieszkiwało 2 127 osób, każda z nich mogła uczestniczyć w około 6 seansach rocznie w 1963 roku, założywszy, że w drugim półroczu frekwencja była zbliżona do tej w pierwszym, czyli wyniosła łącznie około 12 100 widzów. Nietypowa jest nazwa kina, ale nic nie wiadomo o jej genezie.

Kino Uśmiech w Kaczorowie, wiejskie, powstałe. Nie mamy wielu danych o tym przybytku, mieścił się zapewne w byłym niemieckim zajezdzie i browarze, zlokalizowanym przy skrzyżowaniu obecnych ulic Bolkowej i Kamiennogórskiej, gdzie po wojnie istniał Dom Ludowy.

42 *Hohenfriedeberg [Dobromierz] / Dobromierz Tonfilm-Lichtspiele*, Historyczna baza kin Dolny Śląsk, <http://www.historiakina-dolnyślask.eu/cinemas/list/?new-city=129> (dostęp: 6.01.2024).

43 *Poznaj naszą gminę. Historia. Czy wiesz, że...*, Gmina Dobromierz, https://www.dobromierz.hb.pl/2004/strony2/nasza_gmina_historia_cwz.htm (dostęp: 6.01.2024).

Tabela nr 5. Dane statystyczne kina Uśmiech w Kaczorowie w 1963 roku.

	Miejsca	Seanse	Widzowie	Seanso-miejsca (przepustowość)	Wpływy ze sprzedaży biletów w zł	Sygnatura teczki i strona
1963 – I półrocze	150	121	4 290	18 150	14 888	233, s. 38
1963 – II półrocze	150	127	5 915	19 050	21 803	233, s. 26

Dla kina w Kaczorowie zachowały się sprawozdania jedynie za 1963 rok. Na pewno nie działało już w 1969. Miało 150 miejsc, a liczba seansów w roku wyniosła blisko 250, co oznacza, że odbywały się one kilka razy w tygodniu, ale nie codziennie. W 1970 roku w Kaczorowie zamieszkiwało 1 964 osób, więc biorąc pod uwagę, że w 1963 liczba widzów wyniosła 10 205 osób, każdy mieszkaniec gminy miał możliwość w tym okresie wziąć udział w około 5 seansach.

Kina ruchome w powiecie jaworskim

W omawianym okresie w powiecie jaworskim działały dwa kina ruchome, o numerach 5 i 10. Zachowane dane sięgają jedynie roku 1963, gdy na pewno działało jedno z tych kin, oznaczone numerem 10. Drugie powstało nie później niż w roku 1965, gdy odnotowuje je powiatowy rocznik statystyczny⁴⁴. Na jego podstawie można też stwierdzić, że żadne z tych kin nie funkcjonowało przed rokiem 1960⁴⁵. Poniżej przedstawiono dane liczbowe dla każdego z nich.

Wiejskie Kino Ruchome Nr 10, powiat Jawor. W badanej dokumentacji nie ma żadnych informacji pozwalających bliżej je scharakteryzować, poza tym, że podlegało Okręgowemu Zarządowi Kin we Wrocławiu. Z danych wynika, że wyświetlało filmy przeważnie na wsi, choć zdarzały się też seanse w miastach.

Tabela nr 6. Dane statystyczne kina ruchomego nr 10 na powiat Jawor w 1963 roku.

	Aparatura	Seanse	Widzowie	Seanso-miejsca (przepustowość)	Wpływy ze sprzedaży biletów w zł	Sygnatura teczki i strona
1963 – I półrocze	—	407, w tym na wsi 398	19 657, w tym na wsi 19 307	—	71 011	233, s. 40
1963 – II półrocze	—	554	33 654	—	131 096	233, s. 28

44 „Rocznik statystyczny powiatu Jawor...”, s. 169.

45 *Ibidem*.

Dane obejmujące tylko jeden rok nie pozwalają na głębszą analizę działalności kina. W 1963 roku dało ono 961 pokazów, z czego wynika, że w niektórych dniach odbywały się co najmniej dwa seanse. Ciekawostką jest, że w pierwszym półroczu 9 seansów odbyło się w miastach, choć kino nr 10 nastawione było w zasadzie wyłącznie na świadczenie usług dla ludności wiejskiej.

Wypełniaj formularze sprawozdawcze
GUS i resortowe tylko z tym znakiem

GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY		
Departament Statystyki Oświaty, Kultury i Spraw Socjalnych		
00-925 Warszawa, Al. Niepodległości 208 Telefon — Centrala 25-32-41 do 49		
Nazwa i adres jednostki sprawozdawczej: <i>Kino Ruchome Nr 5 powiat Jawor</i>	K-f-1 Sprawozdanie jednostkowe z działalności kina <i>państwowe</i> a) za rok 1973	Adresat: <i>Samotny Inspektor Forat Statystyczny Rynek 1 59-700 Jawor</i>
Nazwa jednostki nadrzędnej: <i>Urząd Powiatowy w Roztoce Kino we Wrocławiu W. Bogusławskiego 14</i>	Przed wypełnieniem przeczytać instrukcję Nr 145 GUS zamieszczoną na odwrocie formularza	

Rodzaj kina c) ruchome Kategoria kiną d) Aparat 35 mm — b) miasto — b)e) 16 mm — wieś

Wyszczególnienie	Liczba
Miejsca f)	01
Seanse	02 <i>468</i>
w tym na wsi g)	03 <i>468</i>
Widzowie	04 <i>20 965</i>
w tym na wsi g)	05 <i>20 965</i>
Przepustowość (seanso-miejsca) h)	06
Wpływy ze sprzedaży biletów brutto w zł i)	07 <i>155 423</i>

- a) Podać grupę, do której należy kino, np.: państwowe, związkowe, społeczno-niezwiązkowe (wojskowe, spółdzielcze, organizacji społecznych itp.).
b) Niepotrzebne skreślić.
c) Stałe, ruchome.
0 — ekran I, II, III, IV.
Osiedla zalicza się do miast.
f) Stan w ostatnim dniu okresu sprawozdawczego. Nie dotyczy kin ruchomych.
g) Wypełniają tylko kina ruchome.
h) Oblicza się mnożąc liczbę seansów w okresie sprawozdawczym przez liczbę miejsc.
i) Bez groszy.

Jan Urban 59-413 Roztocha
(Nazwisko i telefon osoby sporządzającej sprawozdanie)
ZK Wrocław
Kiniecuchowice Nr 5
pow. Jawor
Roztocha
dnia *8. XI* 197*4* r.

Stwierdza się zgodność danych liczbowych z dokumentacją podstawową

Urban
Dyrektor — Kierownik

Drak. ZDS. Kielce Zam.299/73 19000 15.

2. Formularz kina ruchomego w Roztoce, 1973. Archiwum Państwowe we Wrocławiu Oddział w Legnicy

Kino Ruchome Nr 5, wieś Roztocha, powiat Jawor. Podlegało Okręgowemu Zarządowi Kin we Wrocławiu. Kino ruchome, państwowe, zlokalizowanego w Roztoce, w budynku nr 67. W latach 1971–1974 kierownikiem

był Jan Urban⁴⁶. Kino miało dwa zestawy aparatury projekcyjnej, jeden na taśmę szerokości 16 mm, drugi na taśmę 35 mm. Dane przedstawiono w dwóch tabelach: oddzielnie dla seansów organizowanych w mieście i na wsi.

Tabela nr 7. Dane statystyczne kina ruchomego nr 5 na powiat Jawor w 1969 roku. Seanse w mieście.

	Aparatura	Seanse	Widzowie	Seanso-miejsca (przepustowość)	Wpływy ze sprzedaży biletów w zł	Sygnatura teczki i strona
1969	16 mm	4	180	900	900	228, s. 49
1969	35 mm	6	717	3472	3 472	228, s. 47
Ogółem w 1969	—	10	897	4372	4 372	obliczenia autora

Tabela nr 8. Dane statystyczne kina ruchomego nr 5 na powiat Jawor w latach 1969–1973. Seanse na wsi.

	Aparatura	Seanse	Widzowie	Seanso-miejsca (przepustowość)	Wpływy ze sprzedaży biletów w zł	Sygnatura teczki i strona
1969 – roczne	35 mm	343	17 394	—	129 814	228, s. 51
	16 mm	702	26 285	—	125 420 (w tym od ludności 120 558)	228, s. 53
	Łącznie	1 045	43 679	—	255 234	obliczenia autora
1971 – I półrocze	16 i 35 mm	518	21 795	—	137 232	230, s. 39
1971 – roczne	16 i 35 mm	1 098	48 324	—	304 154	230, s. 41
1972 – I półrocze	16 mm	267	10 468	—	51 303	230, s. 17
	35 mm	273	11 442	—	87 710	230, s. 15
	Łącznie	540	21 910	—	139 013	obliczenia autora
1972 – roczne	16 mm	543	21 671	—	108 239	231, s. 3
	35 mm	539	23 268	—	184 473	231, s. 5
	Łącznie	1082	44 939	—	292 712	obliczenia autora
1973 – roczne	16 mm	518	18 057	—	94 419	232, s. 5
	35 mm	468	20 965	—	155 423	232, s. 7
	Łącznie	986	39 022	—	249 842	obliczenia autora

Wydaje się, że po 1969 roku kina ruchome w powiecie jaworskim nie organizowały już pokazów w miastach, a jedynie na wsi. W latach 1969–1972 (brak danych za rok 1970) liczba seansów utrzymywała się na podobnym poziomie, wahając się od 1 045 do 1 098 rocznie. Wyraźny regres odnotowano w 1973 roku, kiedy zorganizowano 986 pokazów filmowych, o 96 mniej niż rok wcześniej, co oznaczało spadek o blisko 9%. W ślad za tym zmniejszyła się liczba widzów oraz osiągane dochody. Szczególnie dużą popularnością kino nr 5 cieszyło się w 1971 roku, gromadząc podczas 1 098 seansów ponad 48 tysięcy osób. Porównując dane z tabeli nr 8 z danymi z tabeli nr 9 dostrzegamy, że od 1971 roku pokrywają się one ze sobą, choć dane w drugiej dotyczą dwóch kin ruchomych. Wynika z nich, że od tego roku zestawienia sygnowane przez kino nr 5 obejmowały również działalność kina nr 10.

Sumaryczne dane wszystkich kin w powiecie jaworskim w latach 1963-1973

Na podstawie opisanych sprawozdań jednostkowych w Powiatowym Inspektoracie Statystycznym opracowywano zestawienia, umieszczane następnie w formularzach zatytułowanych Sprawozdanie zbiorcze z sieci i działalności kin, oznaczonych symbolem K-f-2. Zestawienia sporządzano dla okresów półrocznych, w takim też układzie znajdują się w tabeli nr 9. Część uzupełnia informacje zaprezentowane wcześniej. Symbol X w rubryce oznacza, że określone dane dla danego typu kina nie występują. Dotyczy to na przykład liczby miejsc w kinie ruchomym, które nie miało własnej sali projekcyjnej i organizowało pokazy w salach wiejskich domów kultury, świetlicach itp. Kreskę umieszczono w tych rubrykach tabel, których w formularzach statystycznych nie wypełniono.

Tabela nr 9. Dane statystyczne kin powiatu jaworskiego w latach 1963–1973.

		Liczba kin	Liczba miejsc	Seanse	Widzowie	Seanso- miejsca (przepustowość)	Wpływy ze sprzedaży biletów w zł	Sygnatura teczki i strona
1963 – I półrocze	ogółem	6	1273	1 479	10 8715	272 888	465 798	231, s. 31–32
	miejskie	2	778	691	74 127	272 888	345 117	
	wiejskie	3	495	381	14 931	X	49 670	
	ruchome	1	X	407, w tym na wsi 398	19 657, w tym na wsi 19 307	X	71 011, w tym na wsi X	
1963 – II półrocze	ogółem	6	1273	887	128 467	27 1912	540 589	231, s. 33–34
	miejskie	2	778	687	8 3510	27 1912	375 002	
	wiejskie	3	495	200	9 303	X	34 491	
	ruchome	1	X	554, w tym na wsi 554	33 654	X	131 096	

		Liczba kin	Liczba miejsc	Seanse	Widzowie	Seanso- miejsca (przepustowość)	Wpływy ze sprzedaży biletów w zł	Sygnatura teczki i strona
1965 – cały rok ⁴⁷	ogółem	7 ⁴⁸	1200	3117	206 200	—	—	obliczenia autora
1966 – I półrocze	ogółem	—49	1243	1471	86 331	336 696	448 719,25	227, s. 362–364
	miejskie	—	778	750	56 292	293 316	314 323,25	227, s. 362
	wiejskie	—	465	274	9 528	43 380	30 858	227, s. 364
	ruchome	—	X	447	20 511	X	103 538	227, s. 363
1969 – I półrocze	ogółem	5	928	1216	69 073	277 482	435 145, w tym od ludności 430 283	231, s. 29–30
	miejskie	2	774	705	41 411	274 536	290 229	
	wiejskie	1	150	56	1 925	8 400	8 006	
	ruchome	2	X	472, w tym na wsi 464	18 647, w tym na wsi 17 791	X	111 081, w tym od ludności 105 948	
1969 – cały rok	ogółem	5	928	2 557	154 585	563 488	995 102, w tym od ludności 990 240	231, s. 35–36; 228, s. 61
	miejskie	2	778	1403	106 421	548 638	721 167	
	wiejskie	1	150	99	3 588	14 850	14 329	
	ruchome	2	X	1055	44 576	X	359 606, w tym od ludności 254 744	
1970 – I półrocze	ogółem	5	924	1244	64 430	281 886	410 529, w tym od ludności 407 647	229, s. 1, 124–125
	miejskie	2	774	705	41 411	274 536	290 229	
	wiejskie	1	150	49	1 790	7 350	6 610	
	ruchome	2	X	490, w tym na wsi 485	21 229, w tym na wsi 20 853	x	113 690, w tym od ludności 110 808	

47 Dane na podstawie „Rocznik statystyczny powiatu Jawor...”, s. 169.

48 W tym dwa miejskie, trzy wiejskie i dwa ruchome.

49 W tych sprawozdaniach nie podano liczby kin.

		Liczba kin	Liczba miejsc	Seanse	Widzowie	Seanso- miejsca (przepustowość)	Wpływy ze sprze- daży bile- tów w zł	Sygnatura teczki i strona
1970 – cały rok	ogółem	4	774	2 473	146 411	552 804	1 028 743, w tym od ludności 1 024 561	229, s. 9, 126–127
	miejskie	2	774	1 401	100 176	545 454	767 299, w tym od ludności 767 299	
	wiejskie	—	—	49	1 790	7 350	6 610	
	ruchome	2	X	1 023, w tym na wsi 1 018	44 445, w tym na wsi 44 069	X	254 834, w tym od ludności 250 652	
1971 – I półrocze.	ogółem	4	774	1 178	71 844	257 364	522 589	230, s. 269–270
	miejskie	2	774	660	50 049	385 357	290 229	
	wiejskie	—	—	—	—	—	—	
	ruchome	2	x	518	21 795	x	137 232	
1971 – cały rok	ogółem	4	774	2 440	160 714	523 188	1 164 381	230, s. 271–272
	miejskie	2	774	1 342	112 390	523 188	860 227	
	wiejskie	—	—	—	—	—	—	
	ruchome	2	x	1 098	48 324	x	30 4154	
1973 – cały rok	ogółem	4	774	2 336	163 105	527 256	1 180 719	233, s. 36–37
	miejskie	2	774	1 350	124 041	527 256	930 877	
	wiejskie	—	—	—	—	—	—	
	ruchome	2	x	986	39 064	x	249 842	

Powyższe zestawienia przynoszą sumaryczne dane ilościowe o działalności wszystkich kin na terenie powiatu jaworskiego w siódmej i pierwszej części ósmej dekady XX wieku. Dają wgląd w tendencje zachodzących zmian, pozwalając (zwłaszcza gdy dotyczą dłuższych okresów) na uchwycenie

związanych z nimi zjawisk. Dostrzegalna jest malejąca liczba obiektów kinowych, a więc i liczba miejsc dla widzów, co pokrywa się z ogólnymi tendencjami w tym czasie w całym kraju — obie liczby rosły nieznacznie do 1965 roku, po czym zaczęły gwałtownie spadać⁵⁰. W powiecie jaworskim w latach 1966–1970 zlikwidowano wszystkie kina wiejskie. Przyczynił się do tego między innymi dynamiczny rozwój telewizji, który spowodował gwałtowny spadek frekwencji w kinach wszystkich typów. W połowie lat sześćdziesiątych XX wieku władze podjęły działania mające zahamować tę tendencję, starano się kina wiejskie unowocześnić, planowano remonty kapitalne, modernizację urządzeń, zwłaszcza udoskonalenie dźwięku, przez dostarczenie projektorów 16 mm z magnetycznym i optycznym odtwarzaniem, nie przyniosło to jednak spodziewanych rezultatów. Na wsiach pozostały jedynie kina objazdowe/ruchome, mające z założenia docierać z nowym seansem do każdej wsi przynajmniej raz w tygodniu. Tendencja likwidacji stałych kin wiejskich była charakterystyczna dla całego kraju, a na pewno dla Dolnego Śląska. W 1960 roku w województwie odnotowano najwyższą liczbę kin wiejskich — 121, w 1970 było ich już tylko 42, a w 1974 — 37⁵¹. Powiat jaworski należał do tych powiatów, w których stałe kina wiejskie nie działały już od 1970 roku. Jednak likwidacja kin wiejskich nie spowodowała proporcjonalnego spadku liczby seansów i widzów w całym powiecie. W badanym okresie te wielkości pozostawały mniej więcej na tym samym poziomie. Było to zasługą kin ruchomych, które docierały do wielu małych miejscowości, gdzie — mimo niskiego komfortu sal, w których organizowano seanse — cieszyły się dużą popularnością.

Seanse filmowe poza siedzibami kin

Oprócz wyżej wymienionych kin na terenie powiatu jaworskiego seanse filmowe organizowały także inne instytucje: świetlice, kluby, wiejskie domy kultury oraz placówki oświatowo-kulturalne innego rodzaju, finansowane przez Prezydium Powiatowej Rady Narodowej (PPRN). Ich działalność znalazła odzwierciedlenie w formularzach K-u-15⁵². Dla powiatu jaworskiego sprawozdanie PPRN wykazało istnienie aż 61 różnego rodzaju placówek kulturalnych na wsiach, jednak z budżetu powiatowego w różnych latach

- 50 Por.: „Rocznik statystyczny kultury 1971”, s. 147–148.
- 51 Patrz: A. Merta-Staszczak, *Stan kultury na wsi dolnośląskiej w latach 1945–1974*, „Zeszyty Wiejskie” 27, 2021, s. 220.
- 52 K-u-15 – sprawozdanie jednostkowe-zbiornicze z działalności za rok ... świetlic, klubów, wiejskich domów kultury finansowanych z budżetu prezydiów rad narodowych w dziale 24, rozdz. 240, tytułem 2404, ośrodków kultury (rejonowych, osiedlowych, gromadzkich) prezydiów rad narodowych finansowanych w dziale 24, rozdz. 240, tytułem 2403 oraz placówek kulturalno-oświatowych organizacji społecznych.

finansowano działalność jedynie od 16 do 30 spośród nich. Na ich wyposażeniu znajdowały się rozmaite urządzenia (radioodbiorniki, telewizory, rzutniki, magnetofony itp.), lecz tylko jedna (niestety, nie wymieniona z nazwy) dysponowała aparatem filmowym, za to szerokotaśmowym 35 mm. Dzięki niemu w 1965 roku w ramach działalności oświatowej zorganizowano 32 seanse, w których uczestniczyło 815 osób⁵³. W 1966 roku odbyło się 21 seansów, na które przyszło 1 185 widzów⁵⁴. W 1969 roku PPRN w Jaworze finansowało 24 tego typu placówki, lecz nadal tylko w jednej działał aparat filmowy, za pomocą którego odbyło się łącznie 48 seansów filmów oświatowych, przy frekwencji wynoszącej 3 782 widzów⁵⁵. W 1970 roku w sprawozdaniu wykazano 23 placówki kulturalne, a seansów filmowych w jedynej z nich — 51. Niestety, liczba widzów jest nieczytelna z powodu przeszcycia w tym miejscu kartki w trakcie formatowania poszytu⁵⁶, co doprowadziło do utraty zapisanych tam danych.

Odrębnie traktowany był Powiatowy Dom Kultury w Jaworze, mieszczący się w 1961 roku przy ulicy Marcellego Nowotki 7⁵⁷, dysponujący salą widowiskową, w której wyświetlano filmy. W 1963 roku odbyły się tam 23 seanse filmów oświatowych, przy frekwencji 1 700 widzów⁵⁸. Z 1970 roku zachowało się podobne zestawienie na formularzu K-u-Id⁵⁹, tym razem w jaworskim PDK zorganizowano 10 seansów filmów oświatowych, przy frekwencji 850 widzów⁶⁰.

Podsumowanie

Materiały dotyczące historii kin w powiecie jaworskim, gromadzone w Powiatowym Inspektoracie Statystycznym w Jaworze, zachowały się jedynie dla lat 1963–1973, a więc dają niepełny obraz tylko jedenastu lat ich historii. Przeglądając jednak podobne archiwa innych inspektoratów, zgromadzone w legnickim oddziale Archiwum Państwowego, można stwierdzić, że materiały dotyczące powiatu jaworskiego są reprezentatywne dla dokumentacji tego typu. Ich opis oraz analiza zawartych w nich danych, przeprowadzone

53 AP O/Legnica, *PIS Jawor*, sygn. 241, s. 557-559.

54 *Ibidem*, sygn. 227, s. 394-396.

55 *Ibidem*, sygn. 228, s. 166-167.

56 *Ibidem*, sygn. 229, s. 92-93.

57 Dawna ul. Nowotki to od 1990 roku ulica Strzegomska — zob. I. Łaborewicz, *Słownik nazw ulic...*, s. 23 i 33.

58 AP O/Legnica, *PIS Jawor*, sygn. 233, s. 210-213.

59 K-u-Id — sprawozdanie jednostkowe-zbiorcze z działalności wojewódzkich, powiatowych, dzielnicowych i miejskich prezydiów rad narodowych za rok 1970, finansowanych z budżetu rad narodowych w dziale 24, rozdz. 240, tytułem 2402.

60 AP O/Legnica, *PIS w Jaworze*, sygn. 229, s. 110.

w niniejszym artykule, pokazują możliwości badawcze, jakie dzięki tym aktom stają przed historykami dziejów kin i rozpowszechniania filmów.

Największy zakres znajdujących się w nich informacji obejmuje podstawowe dane liczbowe o funkcjonowaniu kin na terenie powiatu jako całości, jak również dotyczące działań pojedynczych instytucji. Zawierają one dane o wielkości widowni wyrażonej liczbą miejsc, liczbie zorganizowanych seansów, frekwencji na nich, osiągniętych dochodów ze sprzedaży biletów. Zmiany w tych danych, zapisane z reguły w cyklach półrocznych, można prześledzić w okresie, z jakiego pochodzą dokumenty, poddając je różnym analizom i ocenom, jak również porównując ze sobą. Ponadto w oparciu o te akta można ustalić lata, w których funkcjonowało dane kino, a nawet, dzięki zdarzającym się dopiskom i wyjaśnieniom na marginesach, zdobyć informacje o różnych wydarzeniach w tych obiektach, jak remonty, przebudowy, zmiany wyposażenia itp. Opisywane formularze statystyczne zawierają ponadto wiele innych cennych informacji: nazwy poszczególnych kin, ich adresy, dane o podległości, rodzaju i kategorii, wreszcie posiadanej aparaturze projekcyjnej. Ponieważ formularze były podpisywane przez kierowników kin, mamy możliwość, jeśli podpisy są czytelne, poznać nazwiska tych osób i okres zajmowania stanowiska. Dochodzi wreszcie sfera ikonograficzna, czyli możliwość zapoznania się z pieczęciami nagłówkowymi kin, którymi sygnowano formularze. Z upływem lat również stemple ulegały zmianom.

Formularze statystyczne poszczególnych kin są najciekawszą i najbardziej wartościową częścią omawianej dokumentacji, gdyż większość danych (choć nie wszystkie) zawartych w ogólnej sprawozdawczości powiatowej, można znaleźć w drukowanych rocznikach statystycznych, dostępnych w każdej dużej bibliotece naukowej. Dane dotyczących poszczególnych instytucji znajdują się wyłącznie w archiwum państwowym. Te informacje mogą być cennymi wskazówkami do dalszych poszukiwań, prowadzonych już w innych archiwach i rodzajach dokumentacji oraz w prasie codziennej. Dane w formularzach to jednak przede wszystkim cenny materiał do poznania dziejów regionalnych i lokalnych. Takie badania stały się w ostatnich latach bardzo popularne, a prace z zakresu mikrohistorii są niezbędną podstawą do opracowania szerokich tematycznie i obszarowo monografii oraz syntez.

Znamienne jest, że żadne z opisanych wyżej kin dziś nie funkcjonuje. Omawiane dokumenty są być może jedynym świadectwem istnienia zwłaszcza kin wiejskich, które zakończyły działalność w połowie lat sześćdziesiątych XX wieku.